

Fælles Mål 2009

Drama

Faghæfte 25

Fælles Mål 2009

Drama

Faghæfte 25

Indhold

Formål for faget drama	3
Slutmål for faget drama	4
Læseplan for faget drama	5
Undervisningsvejledning for faget drama	7

Formål for faget drama

Formålet med undervisningen i drama er at udvikle elevernes lyst til og færdighed i at bruge drama som udtryksmiddel og fremme deres indsigt i og glæde ved teatrets særlige kommunikationsform. Undervisningen skal udvikle elevernes forståelse og brug af det dramatiske udtryk som en mulighed for at indleve sig i mennesker, situationer og miljøer. Eleverne skal gennem praksis øge deres forståelse af den dramatiske udtryksforms særlige kropslige, æstetiske og sociale muligheder.

Slutmål for faget drama

Efter 8. og 9. klassetrin

Dramatisk praksis

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har til-egnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- fortælle en historie i dramatisk samspil
- anvende dramatiske virkemidler
- gestalte en figur i et fiktivt rum
- udføre dramatisk improvisation
- indgå i samarbejde om dramaturgiske valg og deres udmøntning.

Oplevelse og analyse af dramatiske udtryk

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har til-egnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- analysere og vurdere eget og andres dramaudtryk
- omsætte analyse af dramaudtryk i ny dramapraksis
- vurdere professionelt teater.

Indblik i forskellige teatermiljøer

Undervisningen skal lede frem mod, at eleverne har til-egnet sig kundskaber og færdigheder, der sætter dem i stand til at

- genkende forskellige teatertraditioner
- beskrive arbejdsopgaverne på et teater.

Læseplan for faget drama

Læseplanen er struktureret ud fra de tre centrale kundskabs- og færdighedsområder.

Undervisningen i valgfaget drama tilrettelægges på 8. og 9. klassetrin.

Elevernes oplevelser og erfaringer med drama fra andre fag, fx i dansk, idræt, musik, sprogfag, historie, kristendomskundskab og tværgående projekter, er en del af grundlaget for undervisningen i valgfaget. Omdrejningspunktet for undervisningen og indholdet i faget er det praktiske og konkrete arbejde.

I faget drama arbejder eleverne med at skabe, opleve og reflektere over dramatiske forløb. Valgfaget bygger på traditioner inden for drama og teater, og undervisningen kan spænde fra korte dramaforløb til produktion af forestilling.

Eleverne arbejder med drama og teater som oplevelses- og udtryksform, og der lægges vægt på glæden og udfordringen ved at bruge kroppen og stemmen som fortæller. Undervisningen omfatter de grundlæggende processer i forbindelse med teaterarbejde, herunder forløb, hvor oplevelser, fortælling, tekster og manuskripter bearbejdes til teaterform.

De centrale kundskabs- og færdighedsområder indgår på varieret måde og med forskellig vægtning som en helhed i undervisningen. Alle områder vil ikke kunne tilgodeses i lige høj grad i de enkelte forløb, men undervisningen tilrettelægges således, at eleverne kan tilegne sig kundskaber og færdigheder inden for alle tre områder.

Dramatisk praksis

Det centrale i området er, at eleverne udvikler færdigheder i at bruge drama og teater som udtryksform med kroppen og stemmen som udtryksmiddel. Der lægges vægt på, at eleverne får erfaringer med at udtrykke tanker og følelser i dramatisk form gennem fantasi, leg og fordybelse.

Eleverne skal arbejde med at

- styrke koncentration, energi, krop og stemme gennem igangsættende dramaøvelser og improvisation
- udvikle kropssprog og kropstudtryk

- arbejde med at beherske teatrets grundelementer: agering, rum, figur og forløb gennem grundlæggende øvelser
- omsætte fortællinger til dramatisk form
- udtrykke egne oplevelser og erfaringer ved hjælp af teatreale og dramatiske virkemidler.

Oplevelse og analyse af dramatiske udtryk

Det centrale i området er, at eleverne i praksis arbejder med dramaets formsprog og virkemidler og på denne baggrund analyserer og vurderer dramatisk fremstilling. Der arbejdes med at udvikle elevernes forudsætninger for at kvalificere både egne og andres dramatiske udtryk.

Elevernes lyst og motivation styrkes gennem mødet med professionelt teater.

Eleverne skal arbejde med at

- beskrive, diskutere og vurdere gennemførte dramaforløb
- analysere og forstå betydningen af dramatiske virkemidler
- kende og bruge grundlæggende fagudtryk inden for teater og drama
- afprøve og vurdere forskellige dramatiske udtryk
- iscenesætte udtryk i forskellige eksperimenterende, dramatiske former, fx fysisk teater og performance
- se og opleve teaterproduktioner som tolkninger af livet.

Indblik i forskellige teatermiljøer

Det centrale i området er, at eleverne præsenteres for teatrets forskellige udtryksformer og kunsttraditioner. Der lægges vægt på, at eleverne forstår den dramatiske udtryksform og forholder sig bevidst til teatrets æstetiske og sociale muligheder.

Eleverne skal arbejde med at

- få erfaring med nogle af teatrets grundelementer og dramaturgiske valg
- få indblik i forskellige teatertraditioner gennem egne eller andres teaterproduktioner
- udforske de forskelligartede opgaver, der er forbundet med at opsætte et teaterstykke
- afprøve både klassiske og moderne teaterformer

- udforske instruktørens, skuespillerens og dramatikere-
rens forskellige roller
- tage stilling til scenografi, lys, lyd, maske og kostume.

Der arbejdes i progressive forløb inden for ovennævnte punkter. Undervisningen omfatter desuden overværelse af forestillinger og møde med teater under forskellige former.

Undervisningsvejledning for faget drama

Indhold

Indledning	9
Drama - et kunstfag	9
Dramatisk praksis	9
Kortere forløb	9
Improvisation	10
Teatrets grundelementer	10
Rum	10
Figur	11
Forløb	11
Oplevelse og analyse af dramatiske udtryk	12
Refleksion og kvalificering af dramapraksis	12
Dramatiske virkemidler	13
Indblik i forskellige teatermiljøer	13
Fra egne ideer til forestilling	13
Fra ikke-dramatisk tekst til forestilling	15
Fra manuskript til forestilling	16
Tværfaglighed og drama	16
Evaluering	17
Lokaler og udstyr	17

Indledning

Undervisningsvejledningen for valgfaget er en revideret udgave af Vejledning – Drama fra 1994. Undervisningsvejledningen er nu disponeret i forhold til fagets tre hovedområder, som også danner dispositionen i slutmålene og læseplanen. Overvejelserne og ideerne til indholdet i faget er tænkt som igangsættende for planlægningen, tilrettelæggelsen, prioriteringen og gennemførelsen af undervisningen i valgfaget, men det vil være særdeles relevant at anvende undervisningsvejledningens indhold, eksempler og praksisrelaterede overvejelser i andre faglige og tværfaglige sammenhænge, hvor elementer af dramaundervisning indgår.

Drama – et kunstfag

Drama betyder handling. Kernen i faget er det skabende arbejde, hvor oplevelse og erkendelse er forbundet med den æstetiske udtryksform. Det unikke ved faget er elevernes mulighed for kropsligt og kunstnerisk at udtrykke tanker, følelser og erfaringer i dramatisk form og herigennem forholde sig til sig selv og omverdenen. Drama giver mulighed for at udvikle og arbejde med identitetsopfattelsen – at sætte sig selv på spil i spil. Drama er på denne måde både et udtryks- og et erkendelsesfag, hvor der i elevernes læringsprocesser skabes en syntese mellem intellekt, krop, følelse og skabende virksomhed.

Drama er et kunstfag med de samme kendetegn som kunstformen teater. Centralt i faget står arbejdet med det teatermæssige formsprog, dets virkemidler og grundelementer. Arbejdet skal være præget af udforskende dramafaglige metoder, som involverer eleverne i skabende processer både personligt, socialt og fagligt i forhold til kunstformen og det tematiske indhold.

Faget tager udgangspunkt i det praktiske teaterarbejde, hvor eleverne får mulighed for at udvikle æstetiske, empatiske, ekspressive og sociale kompetencer. Overværelse af teaterkunst bør indgå både som unik kunstoplevelse og for at kvalificere elevernes vurdering og forståelse af teater. Faget kan dermed udvikle en åbenhed over for teaterkunst og æstetiske udtryk.

Det er vigtigt at fastholde elevernes umiddelbare glæde ved og lyst til at udtrykke sig. Det er fagets grundliggende antagelse, at eleverne hver især har kunstnerisk potentiale og kan være aktive deltagere i en skabende proces. I faget forenes både kunst og pædagogik, idet dramarummet griber og fascinerer den enkelte i de magiske øjeblikke, hvor oplevelsen af fiktionen pludselig bliver nærværende.

Dramatisk praksis

Kortere forløb

Igennem igangsættende og introducerende dramaarbejde styrkes elevernes bevidsthed om teatrets grundelementer. Øvelser til træning af krop, stemme, koncentration og energi er vigtige i starten af ethvert dramaforløb.

Lege, øvelser og improvisationer vil altid have sin plads i faget, og disse aktiviteter bør sættes ind i en meningsfuld sammenhæng for eleverne. Det er vigtigt, at de afpasses til det indhold og tema, der arbejdes med, som en integreret del af det skabende dramaarbejde.

Øvelserne kan både bruges som opvarmning og introduktion og til at øve færdigheder. I starten af et forløb kan forskellige lege og øvelser skabe tryghed og et godt miljø. I andre sammenhænge kan de bruges til at udvikle elevernes spillekompetence og skabe forståelse og indsigt i dramafagets æstetiske indhold.

Målet med lege og øvelser vil oftest være knyttet til

- at styrke energi og koncentration
- at udvikle glæde og lyst til drama
- at skabe liv i krop og sjæl
- at udvikle evnen til at bruge og forstå kroppen som fortæller
- at træne sanser, fantasi, forestillingsevne og fysiske færdigheder.

Mange bøger har ideer til lege og øvelser, som kan bruges i dramatisk praksis.

Eksempler på lege og øvelser

Opmærksomhed – nærvær – koncentration

Cirkel

1. En impuls sendes rundt i cirklen, fx i form af klap; klap + et ord (hej, hurtigere, så, av...) navne; rytme med fødderne- højre, venstre; navn siges i rytme – alle gentager i rytme/ med forskellige følelser/med forskellige stemninger.
2. Eleverne står i cirkel. En starter med at sende et ord, et navn eller en bevægelse rundt, som den næste person skal erstatte med et andet ord i samme klasse, navn eller bevægelse. Gruppen klapper to gange, hvorefter den næste person siger sit ord eller gør sin bevægelse. Så klapper alle to klap og næste person i cirklen siger det næste ord osv. Fx beklædningsgenstande: Klap, klap, trøje, klap, klap bukser, klap, klap sokker, osv.

Navnetagfat

To eller tre er fangere. Når man er fanget, skal man stå med hænderne over hovedet. Man kan befries ved, at en anden lægger hænderne på skulderen og siger navnet. Man har helle, mens man befrier. Fangerne har vundet, når alle står stille med armene over hovedet.

Koncentration – gruppe – rum

1. Eleverne går rundt imellem hinanden – hovedet lige på rygsøjlen.
2. En siger stop – alle standser – en siger gå – alle går. Udvid med løb/stop/gå – enhver kan sige en kommando.
3. En standser – alle standser. En går – alle går – nu uden ord. Efter stop kan den, der sætter i gang, bestemme, om det er løb eller gang.
4. Der kan frit sættes i gang med enten løb, gang, stop. Alle kan tage initiativ med klare impulser.

Improvisation

Det vigtigste i improvisation er nærvær, åbenhed og eksperimenteren. Et godt udgangspunkt for improvisationsarbejdet er impulser og indtryk, som får improvisationen i gang, og som samtidig er åbne nok til at kunne give mange udviklingsmuligheder i det skabende arbejde.

Alle mulige indtryk kan bruges, men det er naturligt at vælge en impuls, som er relateret til det stof, som dramaarbejdet indgår i.

Målet med improvisationsarbejde er

- at udvikle fantasi og forestillingsevne
- at udvikle evnen til at agere og improvisere
- at udvikle evnen til at samarbejde og at spille sammen med andre
- at udvikle evnen til oplevelse og indlevelse
- at udvikle evnen til at finde nye løsninger og handlemåder.

Eksempler på improvisationer:

Eleverne arbejder tre og tre. En modellerer de andre. Siger: "Vær så god". De to improviserer med udgangspunkt i, hvordan de er blevet modelleret. Når personen, der modellerede, siger "Frys!", kan han prikke en af de andre ud, stille sig op i figuren, og en ny improvisation kan begynde.

Eleverne går parvis med hinanden om livet. Ved skiftevis at sige et ord ad gangen skal de fortælle en historie, der har en begyndelse, midte og slutning. Der kan arbejdes med tidsbegrænsning, eksempelvis tre minutter.

Hver elev skriver tre replikker på et stykke papir. Replikkerne lægges i en hat. Hver elev trækker tre nye replikker. Herefter arbejdes i grupper på fire. Replikkerne lægges ud på gulvet. Ved tavs forhandling skal der findes otte replikker, der skal indgå i et stykke. Rum, figurer og forløb besluttet. Stykkerne spilles.

Teatrets grundelementer

Uanset om der arbejdes med en kort improvisation eller med en scene i et manuskript, er det samspillet mellem rum, figur og forløb, der former en dramatisk fiktion.

Rum

Rummet er både det konkrete fysiske rum, som spillet foregår i, og det fiktive rum, vi definerer. Måden, rummet bruges på, afgør rummets kvalitet og indhold. Det tomme rum giver i udgangspunktet den bedste spille-ramme, fordi det med lethed kan omdefinere til alle de rum, vi har brug for i et spil.

Man kan gå videre med at arbejde med enkle rekvisitter i det fiktive rum. Det fiktive rum kan blive til et hvilket som helst sted. Hvordan opfattes et rum, hvor en stol er placeret? Figuren kan gennem sit spil få frem, om denne stol er på en banegård, en cafe eller hjemme i stuen. Man kan også arbejde med stoffer og tekstiler, lyd og lys som rumskabere.

Eksempel med tavs forhandling af scenografi

I det fælles dramarum afgrænses et nyt rum ved hjælp af lys, kridt eller tape. Eleverne får nu et mindre antal scenografiske "elementer" stillet til rådighed: tov, paraply, scenekasser, stof, sko, bog etc. – elementer, der er konkrete med mange anvendelsesmuligheder, og som giver forskellige associationer både til tid og betydning.

Holdet får til opgave at skabe en scenografi ved tavs forhandling:

1. Eleverne anbringes i en halvcirkel foran spillestedet. Genstandene ligger klar uden for spillestedet.
2. Der må ikke samtale undervejs.
3. En elev ad gangen må nu tage et scenografisk element og anbringe det på scenen. Næste elev får først lov til at gå, når den forrige har sat sig på sin stol.
4. Man må gerne flytte på en ting, der er anbragt af andre. Man må kun flytte en ting ad gangen.
5. Man må gerne fjerne en genstand fra scenografien.
6. Når holdet har forhandlet et stykke tid, og elementerne viser sig at være på plads, kan man begynde en nedtælling fra ti til nul. Hvis ingen griber ind, inden læreren når til nul, er scenografien vedtaget.

Figur

Figuren er den rollefigur, som skabes og fremstilles af den, som agerer. Figuren skabes ved hjælp af aktørens krop og stemme gennem en aktiv identificering med den fiktive figur. Uanset om ageringen indgår i en helt åben improvisation, eller der er tale om at fortolke en rolle i et manuskript, kræves det, at man har en fornemmelse af dette andet menneske. Den, som agerer, må forsøge at leve sig ind i rollefigurens følelser og tanker, for at spillet kan fungere og blive troværdigt.

Figurarbejdet kan indgå i mange sammenhænge og griber helt forskelligt an, men også her kan selve det at få erfaringer med, hvordan man kan arbejde med figur, stå direkte i centrum.

Man kan arbejde med åbne, ikke-tekstbundne improvisationer, hvor udgangspunktet er en rekvisit ud fra hvilken, figuren opbygges. Der kan arbejdes med løst tekstbundne dramatiseringer af personer i romaner og noveller og endelig med sceniske realiseringer af figurer i skuespil.

Eksempel

Der arbejdes med at lade en eller flere figurer træde ind i det scenografiske rum, der blev skabt ved tavs forhandling (se afsnittet **Rum**). Find ud af, hvem disse personer er.

Der kan laves en let improvisation over to figurer. Eleverne arbejder parvis. En siger et fiktivt navn. Den anden fortæller om denne person i 1-2 minutter. Den, der har sagt navnet, kan spørge ind til personen. Der byttes roller. Derefter kan de to spille et lille improviseret spil, hvor de indgår i rollen som de personer, de har foldet ud. Hvem er de: Navn, alder, arbejde, status, bopæl, relationer, interesser, livsholdning.

Forløb

Så snart de fiktive personer – figurerne – træder ind i det fiktive rum, starter de ved deres blotte tilstedeværelse et forløb. Forløb kan være mere eller mindre improviserede. Hvis målet er at levendegøre en tekst, er mulighederne for selv at fastlægge og bestemme naturligvis mere begrænsede, end hvis udgangspunktet er et enkelt ord eller en sætning.

De allerfleste forløb har en mere eller mindre tydelig historie. Det fortællende element har derfor en central betydning for de medvirkendes agering.

Man kan møde det synspunkt, at alt teater fortæller en historie. Men pointen ved visse typer af spil, som fx absurd teater og nyere eksperimentelle teaterformer som bl.a. performance, er netop, at der ikke fortælles en historie, men derimod, at publikum selv må skabe mening ud af det fremviste. Eleverne bør stifte bekendtskab med såvel det fortællende teater som øvrige former.

Eksempel – At skabe et teaterstykke gennem improvisation

Der kan skrives/improviseres et forløb på baggrund af scenografi og figurer fra eksemplerne nævnt i afsnittene **Figur** og **Rum**.

1. fase: Fordeling af opgaver
Der arbejdes i grupper på fem: To skuespillere, en dramatiker, en instruktør og en scenograf. Funktionerne fordeles.
2. fase: At skabe et dramatisk billede
De to skuespillere går på scenen. Første skuespiller går ind i scenebilledet, danner en skulptur med kroppen og "fryser" i denne position. Anden skuespiller går ligeledes ind i scenebilledet og danner en skulptur med kroppen. Scenebilledet skal rumme en vis grad af spænding mellem de to figurer. Billedet fastfryses.

3. fase: At skrive den dramatiske tekst
Dramatikeren bruger det dramatiske billede fra 2. fase til at skrive otte replikker til de to skuespillere. Replikkerne skal være korte og formuleres i nutid. Dramatikeren må kun bruge fem minutter. Teksten gives til skuespillerne, som læser replikkerne højt for gruppen.
4. fase: At instruere stykket
Instruktøren holder møde med skuespillerne, dramatikeren og scenografen. Indholdet af stykket diskuteres. Hvad vil vi fortælle og hvordan? Der træffes beslutninger om rum (sted), roller, relationer og konflikt. Instruktøren arbejder sammen med skuespillerne om bevægelserne på scenen og de fysiske handlinger. Det er vigtigt, at der arbejdes med pauser for at give plads til spillet mellem replikkerne.
5. fase: At skabe et rum
Scenografen beslutter sig for, hvordan scenerummet skal se ud og finder ting – stof, kasser eller lignende – til at markere scenografien. Scenografien kan være naturalistisk, abstrakt eller symbolsk.
6. fase: At spille teaterstykket
Det færdige stykke gennemspilles. Eleverne knytter korte kommentarer til de enkelte stykker og til improvisationsprocessen.

Eksempel – At omsætte en fortælling til dramatisk form

Det er muligt at arbejde med såvel små korte fortællinger som længere fortællinger. Fortællingerne kan formidles mundtligt af læreren, ved fortælling eller oplæsning, eller de kan læses af eleverne. Fortællingerne kan spænde fra helt korte eventyr, fabler, myter til noveller og romaner. Ved at udtrykke teksten i dramatisk form oplever eleverne fortællingen med krop og sanser.

Følgende giver et par eksempler på muligheder for at omsætte en fortælling til dramatisk form. En arbejdsform der kan anvendes på en hvilken som helst fortælling.

Statuearbejde

Fortællingen fremstilles i tre essensbilleder i form af skulpturer. Grupper på fire-fem personer udformer de tre centrale billeder/skulpturer. Disse forbindes ved bevægelser i slowmotion.

Tekstarbejde

Hver deltager får en replik fra fortællingen. Der øves i at sige den på en masse forskellige måder og med forskellige følelser. Stemmens mange dynamiske muligheder afprøves. Alle samles i en kreds. En i kredsen starter med at sige sin replik, og resten af kredsen lyder som et stort ekko. Alle siger på skift deres replik, og kredsen gentager på den måde, replikken er sagt.

Der arbejdes i grupper på fire. Hver deltager har en replik. Der skal nu laves et talekor eller en rap ud fra gruppens fire replikker. Der arbejdes med skift i tempo, stemme, volumen og med pauser og gentagelser. Tekstbearbejdningen opføres.

Billedstofteater

Holdet arbejder i grupper på fire-fem personer. Hver gruppe får et stort stykke stof til rådighed. Gruppen skal med stoffet som en symbolsk rekvisit fremstille fortællingen som en slags billedstofteater. Stoffet kan blive til alt undervejs.

Der kan arbejdes med at kombinere statuearbejdet med tekst og rekvisit. Der kan inddrages musik og sang undervejs.

Oplevelse og analyse af dramatiske udtryk

Refleksion og kvalificering af dramapraksis

I undervisningen skabes rum for refleksion undervejs i det praktiske arbejde. I dramaprocesen er det vigtigt at arbejde både med rollen som tilskuer og som skuespiller. Eleverne har på samme tid en oplevelse i fiktionen som figuren og en oplevelse af fiktionen som tilskuer til medspillerne. Refleksionen kan foregå på disse to planer: Indefra som spiller og udefra som iagttager. Da det er svært at se sig selv udefra, er det nødvendigt, at andre får mulighed for det. Forskellen mellem de to udsigtspunkter giver mulighed for refleksion over intentionen med en handling.

I praksis kan man fx med udgangspunkt i statuearbejde fokusere på netop de to iagttagelsepunkter.

Eksempel

Holdet arbejder i grupper med tre-fem personer. Hvert gruppe får en seddel, hvor der fx står "venskab", "angst", "magt", "glæde", "samarbejde", "splittelse". De må ikke vise hinanden sedlerne. Eleverne skal i grupperne først arbejde med, hvordan de vil vise fx "magt" i et frosset billede, en statue. Grupperne skal vise, hvad de er kommet frem til.

Hver statue fastholdes, selvom det konkrete ord gættes hurtigt. Lad iagttagerne tømme billedet for dets følelsesindhold, relationer og andre iagttagelser og oplevelser.

Herefter gør medlemmerne af statuegruppen rede for deres intentioner med billedet, deres følelser og tanker. Der kan reflekteres både over indhold og over det dramatiske udtryk.

Det er vigtigt i mange arbejdsforløb at give tid og plads til visninger for hinanden, ikke kun af færdige forløb, men også undervejs i en arbejdsproces. Den fælles refleksion kan give nye ideer til det videre arbejde. Samtidig integreres refleksionen som en del af teaterarbejdet, således

at dramaturgiske valg ikke nødvendigvis kun er lærerens, men at eleverne også kan deltage.

Dramatiske virkemidler

Samtalen og refleksionen om det dramatiske udtryk skabes ud fra deltagernes og iagttagernes forskellige indtryk. For at kvalificere det dramatiske udtryk arbejdes der med de dramatiske virkemidler: Konflikt, spænding, kontrast, symboler, rytme og tempo. Ved at afprøve forskellige virkemidlers muligheder – fx ændre i tempo, skabe kontrast, arbejde med symbolernes betydning – skærpes elevernes opmærksomhed mod det dramatiske udtryk.

Konflikt og spænding

Forskellige former for konflikter er typisk det “drive”, som ligger i teater. Emnerne vælges ofte der, hvor den menneskelige tilværelse er sat på spidsen, hvor mennesket er i konflikt med sig selv eller med omgivelserne. Denne indre og ydre konflikt er drivkraften i forløbet, og de positioner, handlingen er spændt ud imellem, skaber spænding. Der kan stilles spørgsmål som: Hvilke spændingsskabende konflikter skal der til, for at forløbet virker? Hvad sker der hvis vi ændrer...?

Andre vigtige spændingsskabende midler er forholdet mellem det sagte og alt det, der ikke siges – handlingens undertekst. Underteksten udtrykkes ved stemning, mimik, intonation, bevægelsesmønstre, gentagelser o. lign.

Kontrast

De forskellige former for konflikter manifesterer sig ofte som kontraster, men kontrast som virkemiddel sætter sig også igennem ved at skabe nysgerrighed og fastholde og udbygge interessen i forløbet. Kontraster kan for eksempel være den ene/ de mange, det intime/det store optrin, den lykkelige stemning/det skæbnsvangre budskab, lys/mørke, hurtigt tempo/slowmotion. Brug af kontrast er virkningsfuld, men den fungerer bedst, når den skaber betydning.

Symboler

Alle typer af forløb er i sig selv symbolske udtryk. Man kan arbejde med de enkelte elementers symbolværdi. Rekvisitter, bevægelsesmønstre, stoffer, kostumer, valg af lys, lyd, musik, billeder, handlinger, ritualer er alle elementer, der er af betydning i det dramatiske udtryk.

Rytme

Rytmen og pulsen i det enkelte forløb, i sammenstillingen af forløb og i helheden, er væsentlig og skal altid medtænkes. Et bevidst forhold til rytme kan for eksempel tage sit udgangspunkt i en gennemtænkt brug af kontrast og med opmærksomhed på timing.

Dramaturgiske valg

Både i kortere dramaforløb og i opsætningen af en fore-

stilling står man i en valgsituation både indholds- og formmæssigt. Afgrænsning af emne, reduktion af tekst og rækkefølgen i montage skal begrundes ud fra, hvad man vil med sin forestilling. Det valgte fokus hænger sammen med en tolkning af emnet. Tolkningen er udgangspunktet for en række andre valg, fx valget af de dramatiske virkemidler og brugen af grundelementer – hele den kunstneriske form.

Stil er et formmæssigt valg, specielt hvad angår virkemidler: Komisk, grotesk, abstrakt, realistisk. Selv der, hvor man ikke vælger stil, er der tale om en slags stil. Stilvalget får betydning for, hvordan både de agerende og publikum oplever hele den fiktive situation.

Det er vigtigt løbende at have en samtale med eleverne om, hvad der er godt teater og drama, og hvornår og hvordan kvalitet opstår. Efter hvert undervisningsforløb kan man slutte af med at reflektere over form, indhold, proces og produkt.

Indblik i forskellige teatermiljøer

Produktion af en teaterforestilling

I arbejdet med produktion af en teaterforestilling er det vigtigt at afprøve både klassiske og moderne teaterformer. Den naturalistiske, klassiske teaterform har haft et fast tag i både lærere og elever. Det er imidlertid væsentligt at arbejde varieret for derved at give eleverne indblik i og erfaring med, at teater har forskellige udtryksformer og kunsttraditioner.

Der er mange tilgange til produktion af en teaterforestilling. I det følgende gives der eksempler indenfor hver af de tre kategorier, en forestilling kan tage afsæt i:

- elevernes ideer og tekster
- en ikke-dramatisk tekst
- et manuskript.

Derudover kan man selvfølgelig vælge at bruge en kombination af forskellige udtryksformer som afsæt for en forestilling.

Fra egne ideer til forestilling

I det følgende beskrives en fremgangsmåde, der bruger elevernes (og lærerens) egne oplevelser og tekster som udgangspunkt for materiale til en forestilling.

Montageprincippet er en grundlæggende måde at producere en forestilling på. De enkelte dele sættes sammen til en helhed, hvor rækkefølgen af delene sættes sammen ud fra en bærende idé.

Arbejdsprocessen består i først at lave blokke af forskellige “byggesten”, som til slut monteres. Enkeltdelene består fx af erindrings-/stemningsskabende øvelser, skriveværksted, rum/scenografi, fysiske handlinger.

Beskrivelse af et forløb over temaet "Barndom i tilbageblik"

1. Opvarmning – Temaet barndom præsenteres.
 - a Parvis kastes en bold frem og tilbage. Når en rytme er fundet associeres der med "barndomsord", hver gang bolden kastes. Der bruges enkeltord: fødselsdag, søskende, regnbueis, mor, skole, venner, ensomhed...
 - b Alle går rundt imellem hinanden. Halvdelen har en bold. Giv bolden til en uden bold. Start sætning: "Da jeg var barn..... og fuldfør den. Øvelsen fortsætter, så alle får prøvet flere gange.
2. Børnesange.
 - a Der arbejdes parvis. Eleverne står over for hinanden. De synger på skift en børnesang og lærer hinanden sangene.
 - b Der arbejdes i grupper på fire. En børnesang udvælges. Der arbejdes med kontrast: Sangen syns glad-trist, vredt-kærligt, frit-forkrampet. Grupperne viser det valgte sangudtryk for hinanden.
3. Skriveværksted.

Som inspiration læses eventuelt op af uddrag af digte, noveller, romaner om barndom. Dernæst gives forskellige stikord, og eleverne får tre til fem minutter til hvert stikord. Stikordene kan for eksempel være:

 - a Beskriv din barndoms gade.
 - b Beskriv dit barndoms hus.
 - c Beskriv dit bedste legetøj.
 - d Jeg holdt meget af....
 - e Jeg kunne ikke fordrage...
 - f Mit værste mareridt.... beskriv.
 - g Jeg glemmer aldrig...
 - h Min bedste skat...
 - i Søndag morgen...beskriv.

Eleven udvælger to tekster til videre bearbejdning.

4. Scenisk ide – stole som rekvisit.
 - a Eleverne arbejder hver med en stol som rekvisit. Hver elev vælger tre bevægelser og tre stilstande med stolen.
 - b Eleverne arbejder i grupper på tre. Bevægelsesforløb flettes sammen til en "dans" – en koreografi med stol og krop.
 - c De udvalgte tekster fra skriveværkstedet flettes sammen med stolebevægelserne.
 - d Børnesangene knyttes sammen med tekster og stolebevægelserne. Forløbene opføres.
5. Andre rekvisitter kan inddrages som gennemgående, dynamisk scenografi: kasser, affaldsspande, rammer. Der kan arbejdes med gentagelse, synkronicitet, kontrast, slowmotion og brud.

Der inddrages eventuelt flere dramatiske virkemidler: brug af musiksekvenser med bevægelsesbaner, dans og meget andet. Eleverne udarbejder egne kasser fx

Uddrag af tekstsamling	Monologer
Børnesange/salmer	Kor/stemmer
Rekvisitter	Fysiske partiturer
Dialoger	Lyde/rytmer

Iscenesættelsen foregår ved at byggestenene sættes sammen i forskellige kombinationer til en længere mon-tage/forestilling. Som optakt til arbejdet med forestillingen kan holdet arbejde med følgende opgave:

Lav en montage af 5 minutters varighed. Tag udgangspunkt i

1. Jeres egne tekster. Alle skal bidrage med mindst en tekst.
2. Jeres rekvisit er en stol. Brug den aktivt som scenografi/ medspiller. Lad den evt. forvandle sig undervejs – blive til noget forskelligt.

Bliv enige om en scenisk ide – rum/scenografi

I montagen skal indgå

1. En sang, evt. kun en del af sangen, sunget af en eller flere. Eksperimenter med måder at bruge sangen på: som kor, gentagelse, underlægningsmusik, tale, ekko.
2. Jeres egne tekster. Vælg evt. fælles emne eller gennemgående tema/ide.
3. En slowmotion sekvens, som indsættes et eller andet sted undervejs.
4. En synkron sekvens – et øjeblik i bevægelse eller i frys – som indsættes i forløbet.
5. Stole som rekvisit.

Sammensæt og iscenesæt montagen af de fem elementer.

Fra ikke-dramatisk tekst til forestilling

Digte, eventyr, myter, sagn, noveller, billeder, film eller en mundtlig fortælling kan være udgangspunkt for en forestilling. Der er mange måder at arbejde på, således at en ikke-dramatisk tekst får et dramatisk udtryk.

En måde at arbejde på er fysisk teater. Det fysiske teater arbejder ikke-naturalistisk i sin arbejdsproces og i sit formsprog. Bestræbelserne er ikke at gengive virkeligheden eller teksten, som den er, men at fremstille den i komprimeret, stiliseret og symbolsk form. Formen bliver betydningsbærende i sig selv.

I det fysiske teater er mængden af skuespillere en styrke, ikke et problem. Der er ingen roller i traditionel forstand. Her styrkes fællesskabet og samarbejdet. Med kroppe som udgangspunkt og "teksten" som afsæt for en lang række eksperimenter dannes der sekvenser, "bygggesten", som senere kan monteres til en forestilling. En mosaik som til sidst fremstår som et billede, en forestilling. Læreren arbejder ikke som instruktør i traditionel forstand, men som impuls giver og aktiv iagttagelse af en skabende proces, hvor skuespillerne ikke spiller roller, men lader krop, stemme og følelse give udtryk for oplevelsen af den valgte tekst.

Opgaven inden for de enkelte dele skal være så konkret som mulig, så det kan udmønte sig i fysisk handling. Hver opgave udmønter sig i et konkret produkt, som deltagerne viser for hinanden undervejs i processen. Sorteringen i det, der virker og ikke virker, sker med læreren som central figur i forhold til at formulere de æstetiske kriterier. Materialet, der fremkommer, kan blive grundstenen i en forestilling. Det er også lærerens opgave at samle forestillingens elementer til en dramatisk struktur. Selve formgivningen fra impuls til udtryk er lagt i hænderne på deltagerne. Det færdige produkt bliver der ved deres eget værk

Eksempel

Eventyret "Snehvide" er valgt som tekst. Ved at vælge et kendt eventyr vil deltagerne ikke skulle bruge energi på at lære teksten at kende. Det at forholde sig meddigtende, at tænke symbolsk/abstrakt i forhold til teksten bliver nemmere for deltagerne, når teksten er kendt.

I arbejdet med at skabe en forestilling med udgangspunkt i fysisk teater kunne en arbejdsmodel se således ud:

Fortællepartitur	Musik
Dynamisk Scenografi	Rekvisitter
Parallele historier	Indhold: Myte/tekst Her: "Snehvide"
Stemme - sang	Bevægelsespartitur
Statuearbejde	Dynamiske billeder

Eksemplet beskriver en måde at fortælle det kendte eventyr på, som sigter mod, at processen bliver til en forestilling ud fra arbejde med bevægelsespartiturer, dynamiske billeder og fortællepartiturer.

1. Bevægelsespartitur
Rekvisitter: Billedrammer, dronningekroner og et stykke sort stof.
 - a Parvis sammen om en billedramme. Spejløvelser som dronninger.
 - b Udvælg fem til syv synkrone spejlbevægelser. Læg partituret fast.
 - c Sig teksten: "Lille spejl på væggen der, hvem er skønnest i landet her?" Sig det på forskellige måder: hvisk, råb, opera, eksperimenter med pauser og toneleje.
 - d Gentag spejlseancen og læg teksten ind. Beslut, hvornår i bevægelsesforløbet teksten skal siges. Sig den kun en gang.
 - e De to dronninger får sort stof og kroner. Tag det på, og opfør seancerne for hinanden.
2. Bevægelser til musik
 - a Pararbejde. Den ene er fristeren (dronningen), den anden er den fristede (Snehvide). De to skal henholdsvis friste og lade sig friste af æblet.

- b Den fristede må nu "tale" med sig selv. Skal/skal ikke etc.
 - c Til sidst tages et bid af æblet. Først dronningen, så Snehvide. Snehvide dør, dronningen hoverer.
3. Fortællepartiturer
- Eventyret om "Snehvide" fortælles i ord og bevægelse.
- a Grupper på fire. Hver i gruppen siger på skift en sætning og udfører en fysisk handling. De andre i gruppen lærer både tekst og den fysiske handling.
 - b Processen gentages, så der i alt er otte tekststykker og otte fysiske handlinger, der fortæller "Snehvide" i en essensform.
 - c Både bevægelser og tekst skal indøves synkront.
 - d Fortællepartituret gøres dynamisk ved at ændre tempo, stemmeleje, frasering, volumen, pauser.

De tre elementer kan nu monteres – sættes sammen – så en forestilling opstår. Der kan arbejdes med flere byggesten, så en større forestilling kan laves. Pointen i arbejdsmetoden er, at man arbejder som i en spiral. Der er en kerne, som er udgangspunktet, og historien fortælles via de enkelte elementer.

Fra manuskript til forestilling

På et valghold må et manuskript opfattes som en ramme eller et oplæg, som instruktør og spillere skal lade sig inspirere af og arbejde videre med. Umiddelbart passer et manuskript sjældent til det aktuelle valghold. Det kan være et spørgsmål om antallet af roller med tilpas udfordring, eller at figurerne alder og køn er forkerte. Det kan være indholdet, der skal fortolkes fra en bestemt vinkel for at gøre det vedkommende for holdet. Det er vigtigt, at der i arbejdet med manuskriptet bliver meningsfulde opgaver for alle valgholdsdeltagere.

Læreren må i høj grad være ansvarlig for valg af manuskript. Mulighederne må kunne overskues. Det skal være muligt at bearbejde indholdet, dvs. at der skal være emner, der på den ene eller den anden måde kan researches og improviseres videre på. Det er godt, hvis holdet har mulighed for at bruge egne oplevelser og erfaringer, eller hvis der er noget, der kan digtes eller fantaseres videre på. Det drejer sig også om muligheden for at skabe nye roller og tilføje udtryk, som holdet gerne vil arbejde med, fx dans og musik.

Det kan være en fordel, at læreren fortæller historien, og emnekredsen kan diskuteres, inden manuskriptet deles ud. Ellers vil der ofte være en tendens til, at deltagerne fikserer på rollernes antal og størrelse: *Hvilken rolle får jeg?* I starten er det vigtigste, at alle er åbne for de muligheder, manuskriptet giver for bearbejdelse.

Arbejdet kan således starte med, at der laves små improvisations- eller spilleoplæg ud fra enkelte scener og manuskriptets emnekreds. Nye figurer kan digtes til, og eksisterende figurer kan formindskes eller forstørres. Mange

kan prøve at improvisere på de samme figurer, så den endelige rollefordeling bliver åben og optimal. Er der meget store roller, er det en mulighed at lade flere personer spille den samme figur. Der kan også improviseres over de miljøer, manuskriptet byder på.

Arbejdet med de enkelte figurer kan ske i en vekselvirkning mellem spil og samtale med de enkelte spillere. *Hvordan vil figurerne reagere i bestemte situationer og hvorfor?* En god ide kan være at interviewe en spiller i en figur. Alle deltagere stiller figuren spørgsmål om figurens dagligdag, særlige begivenheder i figurens liv, barndom, forældre, søskende og om figurens forhold til de andre figurer, der optræder i forløbet. Det er godt at bruge hv-spørgsmål: hvem, hvor, hvad, hvordan, hvorhen osv.

For at sikre en effektiv udnyttelse af øvetiden for alle spillerne og for at sikre, at man kommer det hele igennem, er det en fordel at lave en øveplan: Hvem øver hvad, med hvem, hvornår? Ellers fortaber man sig nemt i enkelte scener, eller man når aldrig at få øvet den sidste del af manuskriptet ordentligt igennem. I øveplanen og i fordelingen af roller må der ligeledes tages hensyn til, at så mange som muligt kan være i gang samtidig, dvs. at arbejdet skal kunne foregå i mindre grupper, der ikke er alt for afhængige af hinanden.

Tværfaglighed og drama

Drama er et tværfagligt fag, der forener kunstarterne litteratur (teaterteksten), billede- og tekstilkunst (scenografi, kostumer, masker) samt musik og dans. Der, hvor dette samspil udfolder sig optimalt, bliver helheden ikke blot summen af disse enkeltelementer, men noget unikt tredje.

Drama kan danne udgangspunkt for tværfaglige aktiviteter og bruges som redskab/metode til forståelse og indsigt i problemstillinger, der er bragt på bane af andre fag. Som arbejdsform kan drama bruges som fortolknings- og analysemetode i dansk, sprogfag og de øvrige humanistiske fag.

Drama og litteraturundervisning, kristendomskundskab og historie
I litteraturundervisningen kan dramatisering anvendes som tolkningsmulighed. I mundtlig dansk kan arbejdes med fortællingen, monologen og forskellige former for improvisation og praktisk retorik, og den procesorienterede skriveundervisning kan tilrettelægges, så den foregår i en vekselvirkning mellem at skrive, fremføre og få respons.

Drama sammen med kristendomskundskab og historie rummer en masse muligheder for at levendegøre de bibelske og historiske fortællinger. Det kan gives nye vinkler ved at gå ind i fortællingen i form af rollespil eventuelt med lærer-i-rolle, hvor læreren som optakt "spiller" en historisk/bibelhistorisk person og inddrager eleverne i et live-rollespil.

Drama og billedkunst

Drama og billedkunst kan indgå i et naturligt samarbejde. Billeder kan være direkte inspirationskilde til en dramatisk forestilling. Billeder kan levendegøres og få ny betydning. Maskearbejde giver udfordringer både til det billedlige og det kropslige formsprog. Når maskerne fremstilles, kan man undersøge, hvordan kunstnere har udtrykt sig gennem masker og ansigter, og der kan arbejdes videre med dette i elevernes egne billedudtryk.

Desuden kan man eksperimentere med ansigtsmimikens betydning. Når man i billedkunst arbejder med masker, der udtrykker elevernes hverdagserfaringer og selvpfattelse, vil det muliggøre en fordybelse, hvis man arbejder videre med disse masker i dramatiske forløb. Maskerne kommer mere til deres ret, når de tages på og bruges, end når de udstilles. Ofte kan de noget mere eller noget andet end forventet, når de kommer i spil. Utopier, drømme og forestillinger kan indgå i den dramatiske del af maskearbejdet.

Animation eller levendegørelse af objekter, fx dukker, åbner for et teater på tværs af fag og grænser.

Udgangspunktet kan også være at arbejde med lys. At eksperimentere med lys vil ofte nuancere elevernes brug af og indsigt i lys og skygges betydning i billeder og form. Figurer og landskaber får bl.a. karakter af det lys, der sættes på. For eksempel giver brugen af lange skygger en bestemt virkning. Den symbolske brug af farver kan afprøves på figurer og rum. Endelig er installationer en oplagt mulighed for at ændre på det bestående rum og give ideer til nye måder at se det vante på.

Eksperimenterne kan resultere i erfaringer, der udnyttes i en forestilling. Opbygningen af det sceniske rum, og hvordan form og figurer virker i det, kan være basis for andre eksperimenter og munde ud i mange spændende scenografier. Teatararbejde kan således tage udgangspunkt i scenografiske rum, hvor der i det videre arbejde eksperimenteres med en handling ud fra dette rums muligheder.

Drama og medier

Der er mange muligheder i at inddrage medier i dramaarbejdet og i forbindelse med forestillinger.

Det kan være helt konkret at bruge videokamera og computer i teatararbejdet. Der kan konstrueres øvelser til scenegulvet inspireret af film og computerspil. Det er vigtigt at tage det formsprog alvorligt, som lader billeder, musik og krop stå i centrum.

Drama og musik

Sang og musik hører naturligt med i dramaundervisningen. Både til træning af stemmen og som element i opvarmning er sang godt. At synge sammen er både grænseoverskridende, samlende og energigivende. Forskellige musikgenrer kan give inspiration til dramafor-

løb, danse og bevægelsesmønstre. Det er ligeledes oplagt at bruge sang og musik i en forestilling. Det kan være sange, der belyser eller kommenterer et emne. Det kan være en stemning, der forstærkes gennem musik. Og det kan være musik, der fører fra en scene til en anden. I scener, der er stærkt følelsesladede, kan brug af sang og musik forstærke det, der skal fortælles, og ofte erstatte ordene.

Drama og projektopgaven

I bestemmelserne om den obligatoriske projektopgave anføres det, at eleverne skal have mulighed for at anvende varierede erkendelsesformer, arbejdsmetoder og udtryksformer. Projektopgaven skal resultere i et konkret produkt, hvor disse former vælges af eleverne. Fremstillingen og præsentation af produktet er af stor pædagogisk betydning som afslutning, men også som element i den samlede evaluering af projektopgaven. Drama kan anvendes i selve projektføreløbet, men også som produkt. En teaterforestilling som produkt er således en mulighed. I fremstillingen kan kendskab til dramatiske virkemidler styrke evnen til at fremlægge en opgave. Dramalæreren kan her fungere som vejleder.

Evaluering

Elevernes bevidstgørelse af målene med undervisningen er grundlaget for at arbejde med evaluering. Medinddragelsen og medindflydelsen er centrale elementer for, at eleverne kan forholde sig meningsfuldt til den udvikling, der finder sted. Evalueringen skal af elever og lærer opfattes og anvendes som et redskab til elevernes videre læring.

Evalueringen vil i faget drama indgå som en naturlig og integreret del af undervisningen, hvor der undervejs i processen korrigeres og reflekteres. Den interne evaluering omfatter alle sider af undervisningen. Indhold, arbejdsform, proces og produkt evalueres, og dette gøres forskelligt alt efter hvilke færdigheder og kundskaber, der aktuelt er i fokus. I evalueringen kan indgå videooptagelser, lydoptagelser, fotos etc.

Evaluering: Tre-to-en

Eksempler på evalueringsspørgsmål:

- Skriv/nævn tre ting, som har været godt ved forløbet hhv. indholdsmæssigt/personligt/socialt
- Skriv/nævn to ting, der overraskede dig.
- Skriv/nævn en ting du kunne tænke dig at arbejde videre med.

Besvarelsen kan forholde sig til hvert af følgende perspektiver:

- det indholdsmæssige
- det personlige
- det sociale
- teater som kunstform.

Lokaler og udstyr

Det er hensigtsmæssigt, at dramaundervisning foregår i et dertil indrettet dramalokale. Rummet skal være enkelt og fleksibelt, så der kan etableres forskellige scenerum. Lokalet bør kunne mørklægges, så man kan arbejde med lyssætning. Sort stof eller gardiner på skinner på alle vægge kan skabe en rolig baggrund og give den bedste udnyttelse af projektørlys. Adgang til mindre rum til omklædning, teatergarderobe mv. er en fordel. Lyd- og lysanlæg bør være fast inventar i dramarummet.

Det kan anbefales at opbygge en rekvisitsamling: Fx store stykker stof, rundstokke, elastikker, hatte, kostumer samt kasser i forskellige størrelser, der kan skabe rum.